

Katarina Spehnjak, *Javnost i propaganda: Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945.-1952.*, Hrvatski institut za povijest, Biblioteka Hrvatska povijesnica, Monografije i studije III/17, Zagreb, 2002., 317.

Razdoblje hrvatske i jugoslavenske povijesti poslije Drugog svjetskog rata istraživački je interes dr. Katarine Spehnjak, suradnice Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu. Ovo djelo je rezultat višegodišnjeg istraživanja Narodne fronte Hrvatske koje je tretiranu problematiku prezentiralo politološko-historiografskom analizom kao optimalnim metodološkim rješenjem. Takvom uspješnom kombinacijom, autorica je ponudila paradigmatični okvir putem kojeg se može rekonstruirati i objasniti djelovanje Narodne fronte u preuzimanju i prenošenju strateških i taktičkih ciljeva Komunističke partije u njenoj težnji ka potpunoj dominaciji društvom u naznačenom povijesnom periodu. Autorica je problematici prišla uvažavajući osnovne postulate historijske znanosti koji se sastoje od događajne rekonstrukcije, analitičkog iščitavanja historijske građe, te kritike izvora do objašnjavanja društvenog konteksta relevantnog za povijesne činjenice. Također, potcrtala je i odnos prema zajedničkoj prošlosti na bivšem jugoslavenskom prostoru, a time i vrlo važno metodološko pitanje o odnosu općeg, pojedinačnog i posebnog u proučavanju te povijesti. Izneseno je mišljenje da to otvoreno pitanje mogu razriješiti samo nova i što brojnija istraživanja poratnog perioda. Na osnovi relevantne domaće građe istražena problematika podijeljena je u tri dijela prema najvažnijim segmentima djelovanja Narodne fronte, a to su: kao mediju posredovanja partijske volje, zatim njenom utjecaju u stvaranju javnosti i prema kulturno-prosvjetnoj politici.

U prvom dijelu, prezentiranje Narodne fronte kao medija posredovanja partijske volje, polazi se od teorijskog obrazloženja pojmova legitimnosti i legitimacije vlasti, odnosno na konkretnom primjeru analizirana je legitimnost "narodne vlasti" u Hrvatskoj, odnosno u Jugoslaviji, način dolaska na vlast i obnašanja tog mandata. Prema svojoj strukturi, sustav je definiran kao jednopartijski sa centraliziranom političkom moći, a o svim pitanjima odlučivao je malobrojni središnji autoritet - vrhovni organ Partije - koji je kontrolirao sve izabrane i imenovane organizacije i institucije na svim razinama vlasti. Od temeljnih načela legitimnosti istaknuto je nekoliko najznačajnijih, a to su: snaga KPJ/KPH koja je uspjela stvoriti antifašistički i revolucionarni pokret u periodu od 1941. do 1945.; zatim, uspjeh Partije u uspostava-

vljanju jedinstvene vojske, a time i ostvarivanja monopola nad legitimnom primjenom sile; osmišljen partijski program okupljanja u nacionalno-oslobodilačkim težnjama s ciljem ka društvenim promjenama, te partijski uspostavljen hijerarhizirani sustav odlučivanja koji je osigurao prenošenje odluka i njihovo izvršavanje. Proces legitimacije namjenjuje se osnovna zadaća - očuvanje vlasti, a legitimnost se zadobiva pozivanjem na slavnu tradiciju narodnooslobodilačkog rata. Proces legitimiranja nove vlasti elaboriran je u odnosu, ali i sa aspekta ostataka građanskih stranaka, zatim Crkve, izbora organa vlasti i slično. Naznačene su korištene metode za što efikasnije djelovanje, kao npr. uvjeravanje putem propagande, zatim prisile različitim administrativnim pritiscima do materijalne koristi koja se nudila najboljim frontovima. Neposredni poslijeratni period, također, vrlo uspješno je u prvom dijelu knjige smješten u koncepciju "narodne demokracije" u koju se uklapala taktika djelovanja KPJ, mada se u Jugoslaviji više rabio pojam "narodna republika". Spomenuti nazivi su podrazumjevali identično poimanje stvari, a prema promišljanjima autorice Spehnjak ova koncepcija egzistirala je u političkom životu Jugoslavije sve do VI. kongresa KPJ, kada je oblikovana ideja "socijalističke demokracije". Da bi se shvatila uloga Narodne fronte u tim poslijeratnim godinama uspostavljanja socijalističkog društva kronološki je detaljno prezentiran pregled razvoja Narodne fronte.

U drugom dijelu knjige analizirana je relacija Narodne fronte i stvaranja javnosti i javnog mnijenja. Polazeći od temeljnih pojmova u definiranju ovih društvenih kategorija, istražujući ih u socijalističkom društvu nameću se metodološke nedoumice koje autorica želi razjasniti preciznom analizom socijalističkog društva u kojem je političko ustrojstvo zasnovano ne na građaninu kao nositelju suvereniteta, nego na "jedinstvenom radnom narodu", kao političkom subjektu kojega je legitimirao partijski vrh u liku državnog aparata. Ova problematika slabo je istraživana, postoje mišljenja da u socijalističkom društvu nema javnog mnijenja, nego da se ono tek formira kao "škola upravljanja širokih masa" za novo društvo. Taj sustav "tvorbe" javnosti analiziran je na konkretnoj stvarnosti hrvatskog društva putem partijske linije, državno-partijskog modela utjecanja na javno mnijenje, zatim ulogu novina na primjeru *Vjesnika* i *Naprijeda*. Među najznačajnijim barometrima javnog mnijenja su izbori, a oni su za Jugoslaviju i Hrvatsku u analiziranom razdoblju kronološki prezentirani od razvoja i obilježja izbornog zakonodavstva, te izborne propagande i prakse, uz naglašavanje specifičnih rješenja, ali i političkog raspoloženja u nekim područjima Hrvatske. Na osnovi analiziranja najrelevantnijih pokazatelja, autorica zaključuje da se u vrijeme vladavine službene javnosti i dirigiranog novinarstva iskazivalo vrlo malo autonomnih političkih stavova, putem još manje nezavisnih publikacija koje su onemogućavane zakonskim sankcijama, ali i općom političkom kontrolom i dominacijom u društvu.

U trećem dijelu knjige analizirana je relacija Narodne fronte i kulturno-prosvjetne politike, jednom izuzetno važnom polju društvene djelatnosti. KPJ je putem djelatnosti državnih i političkih organa i institucija radila na stvaranju "nove" kulture primjerene zacrtanom obliku društvenog i političkog uređenja, utemeljenog na vladavini "radnog naroda". Taj zacrtani put analiziran je kroz djelatnost Ministarstva prosvjete NR Hrvatske, zatim inoviranog školskog sustava, pokreta narodnog prosvjećivanja, zatim rada zadružnih domova, nacionalnih kulturno-prosvjetnih društava, te odnosa prema kulturnoj tradiciji kojoj su se uvažavala njezina civilizacijska dostignuća, ali je istodobno bila ideološki posredovana. Na osnovi konkretnih primjera i iscrpnih analiza, autorica monografije je zaključila da su osnovne karakteristike poratne prosvjetne politike bile privođenje općoj pismenosti i masovnosti obrazovanja kojom je KP Hrvatske uspjela izgraditi centralizirani sustav postavljen na ideološkim osnovama kao dio globalnog sustava revolucionarne preobrazbe. Prosvjetiteljska zadaća pripremala je društvenu osnovicu za socijalističku preobrazbu, u prvom redu usmjeravanjem djelatnosti na promjenu tradicijske strukture i ubrzano stvaranje radničke klase. Svi ti zadaci zahtijevali su puno truda od strane frontovskih aktivista s obzirom na činjenicu da su djelovali u nerazvijenom agrarnom društvu.

Monografija dr. Katarine Spehnjak nastala je ozbiljnim istraživačkim radom u kojem je prezentirana i politološka i historiografska literatura znalački ukomponirana u tekst, tako da se dopunjuju. Konzultirana je arhivska građa državne i partijske provenijencije, onovremene novine i časopisi, na osnovi kojih je odgovoreno na postavljene hipoteze, te je ostvaren osnovni cilj istraživanja. Uz visoke ocjene za ovu knjigu, potrebno je reći da ona može biti metodološki instruktivna za istraživače ovog povijesnog razdoblja, s obzirom na poteškoće koje se javljaju zbog obimnosti arhivskog gradiva i uopće pisanih izvora za suvremenu povijest. ■

Vera Katz